

Szent István Egyetem

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**A közmunka szerepe a foglalkoztatáspolitikában, a szegénység és a
hajléktalanság kezelésében**

Pirisi Károly

Gödöllő

2018

A doktori iskola

megnevezése: Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

tudományága: Gazdálkodás- és szervezéstudományok

vezetője: Prof. Dr. Lehota József Dsc.
Szent István Egyetem,
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Üzleti Tudományok Intézet

témavezető: Prof. Dr. Molnár József CsC
Szent István Egyetem,
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Közgazdaságtudományi, Jogi és Módszertani Intézet

.....

Az iskolavezető jóváhagyása

.....

A témavezető jóváhagyása

Tartalomjegyzék

1.	BEVEZETÉS	4
1.1.	A téma időszerűsége	4
1.2.	Kutatási célok és Hipotézisek	5
2.	ANYAG ÉS MÓDSZER	7
2.1.	Adatforrások	7
2.1.1.	A munkaügyi szervezet regisztrált álláskereső és a KSH népesség adatbázisa	7
2.1.2.	A Február Harmadika Munkacsoport adatbázisa	7
2.1.3.	A Budapest Esély Nkft. által készített felmérés adatai.	8
2.2.	Az empirikus kutatás módszerei	9
3.	EREDMÉNYEK	9
3.1.	Vizsgálat a munkaügyi szervezet regisztrált álláskereső és a KSH népesség adatbázisa segítségével	9
3.2.	Vizsgálat a Február Harmadika Munkacsoport 2015. évi adatfelvételének felhasználásával	11
3.3.	A Budapest Esély Nkft. segítségével készített felmérés eredményei.	13
3.4.	ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	16
4.	KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	18
5.	ÖSSZEFOGLALÁS	24

1. BEVEZETÉS

1.1. A téma időszerűsége

A szociális ellátások folyósításának közmunkához kötése 2000. év tavaszán jelent meg a rendszerváltozás utáni magyar társadalompolitikában. A 2009-2016 évek között a hazai társadalompolitikát, így a foglalkoztatáspolitikát és többé-kevésbé a szociálpolitikát is a közmunka egyre nagyobb mértékű és egyértelmű dominanciája jellemezte. E folyamatnak mind társadalmi, mind gazdasági és költségvetési hatása is érezhető.

A szegénység kezeléséről talán az emberiség történetével egyidős lehet a vita: Mi a hatékonyabb vs. mi az emberségesebb? Sokan leegyszerűsítik a kérdést, hogy mi a „jobb” az értelmes külső kényszer, vagy a feltétel nélküli szeretet? A társadalompolitika sosem bújhat ki a kérdés megválaszolása alól hosszabb távon érezhető következmények nélkül. Persze az „igazi” válasz kézenfekvő, csak nem található. Ez a „megfelelő” arányok választása, amelynek kialakítása valódi társadalmi konszenzuson alapulhat csak. Persze, ha egyáltalán léteznek, mindenki számára megfelelő arányok. Schumpeter írja a szubsztantív demokrácia felfogás vizsgálatakor, hogy „Először is, olyan egyértelműen meghatározott közjó nincsen, amelyben minden ember egyetérthetne, vagy racionális érvek hatására kényszerülne egyetértésre jutni.” (Schumpeter, 1994. 251. p). A választás a társadalompolitika terén is a demokrácia szubsztanciája, s mint ilyen ez is egyfajta piaci verseny, az adott társadalomra jellemző politikai piaci viszonyok között (Gedeon, 2013).

A szegénység és az azt segíteni akaró szociális, foglalkoztatási célú támogatások megjelenése óta, változó hangerővel halljuk, hogy ingyen leves nincsen. Az utóbbi pár száz évben számos közgazdász számára a szociális, jóléti (social/welfare) és foglalkoztatási célú kiadás az egyik leggyakrabban emlegetett rossz. Ilyenkor a jóléti, a nyugdíj és az egészségügyi kiadások csökkentése esetén megtakarítható állami adó bevételek gazdasági növekedést elősegítő hatását hangsúlyozzák. A nézet, hogy a jóléti kiadások károsak a gazdaságra, az újkori közgazdaságtanban is egész régi keletű. David Ricardo mondta azt, hogy „a szegény-ügyi törvények (poor laws) világos és egyértelmű [angliai] megjelenése nem csak a törvényalkotó jótékony szándékát eredményezi, mivel a törvénykezés nemcsak a szegények kondícióját befolyásolja, hanem egyszerre a szegényekét és a gazdagokét is” (Ricardo, 1817), Principles of Political Economy and Taxation, Idézi: Lindert, 2004. 29.p). Ez a szemlélet manapság is igen népszerű (Krugman, 1994. 60 p.) (Nickell, 1997).

A munkaerő-piaci eszközök közül a közmunka az egyik legrégebbi kollektív szegény-ügyi, társadalompolitikai eszköz, s így használata szinte természetes. Ugyanakkor a közmunka segítségével elérendő cél, az alkalmazásának mértéke és célzottsága dönti el, hogy aktív foglalkoztatáspolitikai eszközként, avagy inkább, mint a szegénység kezelését szolgáló szociálpolitikai eszköz funkcionál.

A választott téma időszerűségét adja az is, hogy a 2010 óta a közmunkára költött hazai forrás mintegy megötszöröződött. Számszerűen, míg közmunkára 2011-ben 66 milliárd Ft-t fordított a magyar központi költségvetés, addig 2016-ban 340 milliárd Ft-t és e növekedés mellett, mintegy megszűnt a többi aktív munkaerő-piaci eszköz (Bakó Tamás et. al, 2016).

Még a társadalom hátrányos rétegeit célzó közmunka programok esetében sem lehet eltekinteni a tényleges hatások vizsgálatától. A hátrányos helyzet kialakulásának okai és következményei, illetve a potenciális elsődleges munkaerő-piaci munkaerő kereslet elérhetősége talán a legfontosabb vizsgálandó ismérvek. A legfejlettebb országokban az infrastruktúra magas szintje teszi elvben már lehetővé, hogy a hátrányos helyzetű rétegek is az elsődleges munkapiachoz elérhető távolságra kerüljenek. Ugyanakkor a hátrányos helyzetűek legkönnyebben látható csoportja, a hajléktalanok számottevő része ténylegesen a nagyobb munkapiacok közelében él és mégis oly távol az elhelyezkedési esélyeket tekintve. Kérdés, hogy számukra önmagában a közmunka hosszabb távon is releváns és szakmailag támogatható eszköz, vagy valami más hasznosabbnak bizonyulhatna?

1.2. Kutatási célok és Hipotézisek

A gazdálkodás célja formális gazdasági értelmezésben a gazdasági növekedés. Szubsztantív gazdasági értelmezésben a gazdaság nem öncél, hanem a gazdálkodás, a társadalom tagjai szükségleteinek kielégítését kell, hogy szolgálja. (Polányi, 1976). Vélhetően a két megközelítés egymást nagy részben feltételezi. A közös cél minél hatékonyabb szolgáltatást több tényező együttes hatásának eredője kell, hogy befolyásolja. Ilyen tényező hosszabb távon, hogy a társadalom által működtetett intézmények mennyiben szolgálják a társadalom tagjainak építő és nem romboló együttműködését.

Ha elhagyjuk a társadalom számára exogén tényezőket, arra a véleményre juthatunk, hogy a társadalom által működtetett intézmények befolyásolják elsősorban a szegénységet és/vagy a jólétet, mint azt számtalan példa mutatja. Többek között, mint egy nemzet eltérő útjai, napjaink Észak- és Dél-Koreájában (Daron, 2013). A jólét elősegítő intézmények pozitív körforgásokat teremtenek, amelyek gátolják, hogy a társadalom elit rétege megszüntethesse, felszámolhassa a kialakult és a fejlődést szolgáló társadalmi kultúrát, a létrehozott rendet, ami a gazdag társadalmakat jellemzi, amíg ők tényleg azok. A szegénységet a pozitív körforgásokat akadályozó, esetleg leépítő intézmények – melyek marginálisan a gazdag társadalmakban is jelen vannak – térnyerése, vagy eleve meghatározó meglétük idézi elő és ez a helyzet nagy valószínűséggel konzerválhatja a csak alacsony szintű együttműködésre képes társadalmi kultúrát.

Az állami foglalkoztatáspolitikai hatékonyságának vizsgálatakor fontos szempont, hogy a World Economic Forum (WEF) versenyképességi ország rangsorát (Schwab, 2017) vizsgálva, a sorrend kialakítása során az állami beavatkozás nagyságának mértéke, mint közvetlen magyarázó tényező, nem lehet szignifikáns. Ezt az támasztja alá, hogy az országok versenyképességi rangsora és az állami redisztribúció mértékének ország rangsora között nem lelhető fel szignifikáns korreláció. Ugyanakkor az állami beavatkozás fontos tényező, de nem a mértéke a meghatározó, hanem a minőségi jegyei, melyek akkor hatnak pozitívan a társadalom, illetve a gazdaság szereplőire, ha működési kerete (lehet alapvetően piaci, vagy akár inkább bürokratikus beállítottságú) hosszú távon kiszámítható (Chikán, 2014).

A társadalom által működtetett pozitív körforgásokat előidéző intézmény – többek között - a szabad munkapiac, melynek talán legfontosabb ismérvei, hogy a lehető legnagyobb mértékben mentes a társadalmi diszkriminációtól, átlátható és rugalmas. Történetileg szemlélve a kérdést, a szabad munkapiac létrehozását megelőzte a puritánság eszménye, mint a XVI. századi reformáció egyik hozománya, mely sem az antik, sem a római katolikus eszmekörben nem volt megtalálható (Weber, 1958. XII

p.). Ennek hatása a különböző nemzetállamok számára napjainkban sem elhanyagolható.

Véleményem szerint a kiszámítható foglalkoztatáspolitikai célja tág értelmezésben a szabad munkapiac működésének elősegítését, szűk értelmezésben az aktív és passzív munkaerő-piaci eszközöket és azok működtetését jelenti. A foglalkoztatáspolitikai tág értelmezésekor mindazokat az eszközöket kell vizsgálni, melyek közvetve, vagy közvetlenül befolyásolják a munkapiacot. A teljesség igénye nélkül ilyen eszköz a munkapiac jogi környezete, az infrastrukturális feltételek, az egyes adózási területek, vagy az anyasághoz kapcsolódó lehetőségek, a nyugdíjrendszer és nem utolsósorban az oktatás. A foglalkoztatáspolitikai szűkebb értelmezése esetében az aktív munkaerő-piaci eszközökről (active labor market programs, ALMPs), és a passzív munkaerő-piaci eszközökről (pl. álláskeresési járadék) beszélhetünk.

Mind a tág, mind a szűk értelmezés szerinti eszközök alkalmazásának célja a minél rugalmasabb, vagy másképp a minél alkalmazkodó képesebb munkaerő-piac fenntartása. Két fontos tényezőt emelnék még ki a hatékony foglalkoztatáspolitikai működtetésére vonatkozóan. Az egyik fontos feltétel a munkaerő-piaci folyamatok tudatos befolyásolása során az átláthatóság. Az, hogy megfelelő rövid-, közép- és hosszú-távú munkaerő-piaci előrejelzések legyenek mind keresleti, mind kínálati oldalon. A másik feltétel a munkanélküliség kezelését szolgáló hivatott megfelelő intézményrendszer kialakítása és hatékony működtetése (Dajnoki, 2015).

Az emberek többségének boldogulása, a megfelelő nagyságú tőke javak hiányában, a saját munkaerejük áruba bocsájtási lehetőségétől függ. 2015-ben a Föld milliárdosainak 87 százaléka vagyona többségét saját maga kereste meg, mely 57 százaléka az összes vagyonnak és gyors ütemben emelkedik a vagyonukat részben öröklők száma is (Még gazdagabbak, Portfolió, 2016). De ők a lakosság elenyésző részét teszik ki. Alapesetben az aktív munkaerő-piaci politika a társadalmi ranglétra másik végén elhelyezkedő és lélekszámban is nagyobb populáció - mint munkaerőforrás - boldogulását, szegénységük elkerülését, csökkentését célozta elősegíteni, lehetőleg preventív jelleggel. Az általam vizsgált kérdéskör az volt, hogy mi lehet a közmunka szerepe ebben a folyamatban.

A kutatásom során a következő célokat fogalmaztam meg:

C₁: A közmunka, mint foglalkoztatáspolitikai eszköz irodalmi áttekintése.

C₂: A hazai közmunka gyakorlatának elemzése.

C₃: A közmunka szerepének vizsgálata a szegénység és a hajléktalanság kezelésében.

A megfogalmazott célok megválaszolása érdekében szakirodalom feldolgozás segítségével bemutatom az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközöket és néhány gyakorlati alkalmazást, továbbá a legfontosabb közmunka programokat. Fontos szempont, hogy mi határozza meg az egyének munkához való viszonyulását és milyen a munkanélküliség okozta attitűd változás, mivel ezek a tényezők alapvetően befolyásolhatják az alkalmazandó foglalkoztatáspolitikai jellegét. A hazai munkaerő-piaci eszközök működésének elemzése elvezet a hajléktalanság kérdéséhez és ahhoz, hogy ezen többszörösen hátrányos réteg problémája hogyan kezelhető? Van-e egyszerű megoldás erre? Mire jó a közmunka ebben?

Az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg a kutatásomhoz kapcsolódóan:

- I. Hipotézis: A közmunka foglalkoztatási és szociális célú alkalmazhatósága tértől és időtől függően sokszínű.
- II. Hipotézis: Kiugróan magas a hazai közmunka aránya a lakosság arányához viszonyítva, jelentős regionális különbségekkel.
- III. Hipotézis: A hazai munkaügyi szervezet irányítása megosztott, ami rontja a foglalkoztatáspolitikai hatékonyságát és elősegíti a közmunka túlsúlyát az aktív eszközökön belül.
- IV. Hipotézis: A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatáshoz való hozzáférése alacsony szintű, többségük számára a közmunka az egyedüli bejelentett és rendszeres munka jövedelem szerzési lehetőség.
- V. Hipotézis: A hajléktalanok munkaerő-piaci elhelyezkedési esélyeit jelentős mértékben befolyásolja a nemhez tartozás, a hajléktalanságban eltöltött idő, hossza valamint, hogy a hajléktalan egyedül él, vagy sem.
- VI. Hipotézis: A többszörösen hátrányos rétegek – kiemelten a hajléktalanok – helyzetének javítására az elkülönült támogató szakrendszerek alkalmazása nem hatékony.

A Hipotézisek bizonyításához szakirodalmi áttekintés, illetve empirikus kutatás segítségét veszem igénybe .

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

2.1. Adatforrások

Két szekunder és egy primer adatállomány felhasználására került sor kutató munkám során. Ezek:

2.1.1. A munkaügyi szervezet regisztrált álláskereső és a KSH népesség adatbázisa.

A munkaügyi szervezet az integrált informatikai rendszer megteremtése után a Foglalkoztatási és Szociális Adatbázisban (Eadat), 2011 óta a Belügyminisztérium és a munkaügyi szervezet a Foglalkoztatási és Közfoglalkoztatási Adatbázisban (Foka) tartja nyilván az álláskeresők adatait. A nyilvántartott álláskeresők alapadatait, a járadékot és egyéb pénzbeli juttatásokat, illetve az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközökbe való bevonódást tartják nyilván, a regiszterállományokban. Az adatok település sorosan is lekérdezhetők. Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközben történő részvétel paramétere, illetve a nyilvántartás, a pénzbeli ellátás szüneteltetésének oka, melyek a közmunkába történő belépést jelzik. A vizsgált időszak 2011-2013.

A Központi Statisztikai Hivatal jelentése, a 2011. évi népszámlálás adatai alapján, tartalmazza a népesség alapadatait, településenként. A dolgozat megírásakor a 2011 évi népszámlálás adatbázisa állt rendelkezésre, mivel a 2016. évi Mikrocenzus adatai nem kerültek még publikálásra, illetve ez utóbbi „csak” a járások szintjén nyújt adatokat.

2.1.2. A Február Harmadika Munkacsoport adatbázisa.

Az 1999. február 3-án lebonyolított adatfelvétel volt az első, mely a hajléktalan emberek élethelyzetéről, azok aktuális változásairól, valamint struktúrájáról

statisztikailag is vizsgálható adatforrást nyújtott. Az évente, mindig ugyanezen a napon megejtett felmérés, már évek óta országos lefedettségű. A felmérésben az ismert hajléktalan segítő szolgáltatók nagy része szokott részt venni. A felmérést szervező Február Harmadika Munkacsoport a BMSZKI, a Hajléktalanokért Közalapítvány és a Menhely Alapítvány támogatásával, valamint számos hajléktalanokat segítő szervezet részvételével működő független és önkéntes kutatócsoport. A kutatócsoport szakértői által készített elemzések a rendszeresen megjelenő „Otthontalanul... Tégy az emberért!” kötetekben találhatóak.

2015. február 3-án készült felmérés 10.928 hajléktalan helyzetben lévő ember válaszait tartalmazza, közülük 7239 ember hajléktalanszállón lakott és 3689 ember élt közterületen.

2.1.3. A Budapest Esély Nkft. által készített felmérés adatai.

A Budapest Esély Nonprofit Kft. fővárosi alapítású és tulajdonú cég, amely 20 éve szervezi a fővárosban regisztrált hajléktalan álláskeresők közfoglalkoztatását.

Az Értekezés szerzője 2012. novembere óta a Budapest Esély Nonprofit Kft. ügyvezetője. A kutatást én kezdeményeztem, szervezem meg és vezetem a végrehajtását. Az évenkénti adatfelvétel célja, hogy képet kapjunk a hajléktalan álláskeresők életkörülményeiről és annak változásairól továbbá, hogy széleskörűen vizsgáljuk a közmunka hatását hosszabb távon az álláskereső hajléktalanok körében.

A kutatásban a Budapest Esély Nonprofit Kft. közmunkában dolgozó hajléktalan ügyfelei vettek részt. Az adatfelvétel a vizsgálati időintervallumban a dolgozók teljes alapsokaságának döntő részét érintette, külön mintavételi eljárás ezért nem került alkalmazásra.

A hajléktalanság megállapítása az ügyfél felvételénél történik. A Budapest Esélyhez forduló ügyfeleket először arról kérdezik meg, hogy van-e bejelentett lakcíme?

- Ha nincs, akkor hajléktalan.
- Ha van és az hajléktalan szálló, akkor hajléktalan.
- Ha van és az nem hajléktalan szálló, akkor a következő kérdés, hogy hol lakik?
- Ha közterületen, akkor hajléktalan.
- Ha hajléktalanokat ellátó intézményben, akkor hajléktalan.
- Ha nem lakás célú helyiségben, akkor hajléktalan.
- Ha más a válasz, akkor nem hajléktalan.

Az adatfelvétel a

- 2013. 06.01 – 2013. 09.30, a
- 2014. 04.01 – 2014. 08.30, illetve a
- 2015.09.01– 2015.12.15 közötti időintervallumokban történt.

Az adatfelvétel survey-kérdőíves vizsgálat keretében valósult meg (A kérdőívet a 2. számú melléklet tartalmazza).

Az adatfelvétel kapcsán 333 darab kitöltött és kiértékelhető kérdőív érkezett be

- 2013-ban 101 darab,
- 2014-ben 123 darab és

- 2015-ben 109 darab.

2.2. Az empirikus kutatás módszerei

A kutatás során leíró statisztikai módszerek mellett logisztikus regresszió és klaszter analízis módszer került alkalmazásra.

3. EREDMÉNYEK

3.1. Vizsgálat a munkaügyi szervezet regisztrált álláskereső és a KSH népesség adatbázisa segítségével

A közmunkaprogramban részt vevők arányára vonatkozó modellbecslések bemutatása előtt (Pirisi et. al 2016.b) érdemes áttekinteni a közfoglalkoztatottak arányának alakulását regionálisan és településnagyság szerint a népesség arányában. A lényegesebb európai tapasztalatok azt mutatják, hogy a 2008-as válság körüli években 0,5-0,7 százalékos népesség arányos közmunka mérték volt jellemző, és 1,7-1,9 százalék már nagyon ritkán és 2,0 százalék feletti érték nem fordult elő (Scharle, 2016). Ez alapján a közfoglalkoztatotti arányokat három kategóriába soroltam. Az ilyen felosztás szerinti hazai, fontosabb adatokat a következő táblázatok tartalmazzák.

1. táblázat A közfoglalkoztatottak arányának alakulása régiók szerint, 2011

Régió	Átlagos közfoglalkoztatotti arány a régióban	A népesség megoszlása közfoglalkoztatotti arány szerint		
		Alacsony (0,6% alatt)	Közepes (0,6-2% között)	Magas (2% fölött)
Észak-Magyarország	3,6%	5,6%	36,3%	58,1%
Észak-Alföld	4,0%	1,8%	33,9%	64,3%
Dél-Alföld	2,2%	13,5%	47,5%	39,0%
Dél-Dunántúl	2,9%	19,0%	36,5%	44,5%
Közép-Dunántúl	1,1%	28,8%	59,8%	11,4%
Nyugat-Dunántúl	0,9%	62,3%	29,5%	8,2%
Közép-Magyarország	0,3%	88,7%	9,8%	1,5%
Összesen	1,9%	40,1%	31,4%	28,4%

Forrás: saját szerkesztés

A közfoglalkoztatottság intenzitása területileg igen eltérő. Észak-Alföldön a lakosság közel kétharmada (64,3%) intenzív közfoglalkoztatottsággal jellemezhető területeken él. Kelet-Magyarország és Dél-Dunántúl is alapvetően jelentős közfoglalkoztatással jellemezhető, míg a fejlettebb nyugati és központi régióban ez a munkapiaci eszköz sokkal kisebb jelentőséggel bír: pl. a központi régióban a népesség közel 90%-a az alacsony közfoglalkoztatottsággal jellemezhető településeken él. A közfoglalkoztatottság területi eloszlását vizsgálva a regionális fejlettség és a közfoglalkoztatottság elterjedtsége között egyértelműen negatív kapcsolat tapasztalható.

2. táblázat A közfoglalkoztatottak arányának alakulása a települések nagysága szerint, 2011

Település létszám (fő)	Átlagos közfoglalkoztatotti arány (a kategória egészében)	A népesség megoszlása közfoglalkoztatotti arány szerint		
		Alacsony (0,6% alatt)	Közepes (0,6-2% között)	Magas (2% fölött)
0-500	6,0%	8,0%	20,4%	71,6%
500-1000	4,8%	9,0%	26,9%	64,1%
1000-5000	3,3%	14,9%	32,3%	52,8%
5000-20 000	1,9%	27,4%	31,5%	41,1%
20 000-100 000	0,7%	62,6%	29,8%	7,6%
100 000-	0,5%	63,7%	36,3%	0%
Összesen	1,9%	40,1%	31,4%	28,4%

Forrás: saját szerkesztés

Ha a közfoglalkoztatás súlyát a települések nagysága (lakosainak száma) szerint elemezzük, akkor is jelentős szóródást tapasztalunk. Az 5000 fő alatti települések esetében a lakosság többsége (az 500 fő alattiak több mint kétharmada) 2% feletti közfoglalkoztatottsággal jellemezhető településen él. Ezzel szemben nagyvárosaink átlagosan igen alacsony közfoglalkoztatási aránnyal jellemezhetők, a 100 000 főnél több lakossal rendelkező településeknek egyikéről sem mondható el, hogy a közfoglalkoztatást jelentős mértékben használnák, mint aktív foglalkoztatáspolitikai eszközt.

Kutatásom a továbbiakban azt vizsgálta, hogy a település jellege, illetve a településen élők jellemzői hogyan befolyásolják a közmunkaprogramban való részvételt, valamint annak nemek szerinti alakulását. A közmunkaprogramban részt vevők arányának modellezésre a multinomiális logisztikus regresszió módszere lett kiválasztva. Összesen négy multinomiális logit modellt lett megbecsülve.

Az első modellben a településméretre tartozó pozitív paraméterek arra utalnak, hogy a kisebb települések nagyobb valószínűséggel szerepelnek a közepes és a magas közfoglalkoztatottsági aránnyal jellemezhető. A második modell alapján kijelenthető, hogy amennyiben a vizsgálódást a férfi munkavállalókra szűkítjük, akkor is hasonló az eredmény, vagyis a település méretének csökkenése a férfiak körében is egyértelműen növeli a magasabb közfoglalkoztatottsági arányú kategóriába kerülés valószínűségét, azaz lényegében a közfoglalkoztatottak arányát. További növelő tényező a magas munkanélküliségi ráta, valamint a leszakadó régiókhöz (Észak-Alföld, Észak-Magyarország) történő tartozás. Csökkentőleg hat viszont a férfiak körében mért közfoglalkoztatotti arányra a felsőfokú végzettségűek arányának emelkedése. Ez utóbbi változó nem szerepelt az első modellben, ahol az alapfokú végzettségűek aránya bizonyult szignifikáns változónak. A harmadik modell viszonylag hasonló eredményeket mutatott, mint a második, aminek alapján kijelenthető, hogy nemek szerinti bontás nem eredményezett jelentős eltéréseket, bár

a konkrét paraméterek természetesen eltérőek. A negyedik modellben ugyanazok a változók bizonyultak szignifikánsnak, mint a második és a harmadik modellben. Ezek közül ez egyik legfontosabb, hogy a település népességének csökkenése mérsékli a nők arányát a közmunkások csoportján belül. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a kisebb településeken nagyobb a mezőgazdasági munkák szerepe (jellemzően háztáji jelleggel), és sok esetben a nők a férfiaknál nagyobb arányban látják el ezeket a feladatokat.

3.2. Vizsgálat a Február Harmadika Munkacsoport 2015. évi adatfelvételének felhasználásával.

A 2015. február 3-i felmérés adatait alapul véve logisztikus regresszió és klaszteranalízis vizsgálat került elvégzésre.

A *logisztikus regresszió* számítás során exogén változókként, a sokaság következő jellemzői lettek vizsgálva:

- a hajléktalanság hossza
- mondták már önre, hogy cigány
- részesül-e szociális segítő segítségével
- iskolai végzettség
- életkor
- akadályozza-e egészségügyi probléma a munkavégzését
- régió

Az endogén változó 1-es értékét a kérdőív 7. kérdésének (Miből élt meg 2015. januárjában?) 1 és 3 válasza (rendszeres munkából, közmunkából) adja.

A vizsgálat eredményei a következők. Ha valaki:

- minél régebb óta hajléktalan, annál rosszabb az esélye a kiemelkedésre (az összefüggés: szignifikáns);
- ha cigánynak tartják, akkor rosszabb az esélye a kiemelkedésre (az összefüggés: szignifikáns);
- a szociális segítő segítségével hatása szinte negatív 0, igaz (az összefüggés: nem szignifikáns);
- az iskolai végzettségénél, az 5 lépcsős skálát használva a képzettség határozottan javítja az esélyt (az összefüggés: szignifikáns)
- a 0-19 korosztályhoz tartozik, ahhoz képest minden idősebb korosztály jobban jár, de (az összefüggések nem szignifikánsak, kivéve a 60 év feletti korosztályokat ahol, pedig a minta nagyság túl kicsi);
- beteg, az nagyon megnehezíti a helyzetét. (az összefüggés: szignifikáns);
- Közép-Magyarországhoz (1) képest, csak Közép- és Nyugat-Dunántúlon (3 és 6) jobb az elhelyezkedési helyzet. A legrosszabbak az esélyek Dél-Dunántúlon (7), Észak-Alföldön (2), valamint Észak-Magyarországon (5) (az összefüggés általában szignifikáns).

A kapott eredményekről elmondható, hogy lényegében megfelelnek az előzetes szakmai feltételezéseknek, kivéve talán azt, hogy nem sikerült kimutatni érdemi összefüggést az egyes korosztályok munkavégzési esélyei esetében. Ugyanakkor a szociális segítő szerepének pontosabb meghatározásához további vizsgálatok szükségesek, ami segíthetné az ilyen jellegű szociális tevékenység pontosabb célzottságát.

A *klaszteranalízis vizsgálat* során az volt a fő kérdés, hogy léteznek-e markánsan elkülönülő, homogén jellemzőkkel bíró csoportok a megkérdezett hajléktalanokon belül. A lehetséges csoportképző ismérvekként az alábbi változók szignifikáns hatása lett elemezve:

- I. Mondták-e már rá, hogy cigány? (13. kérdés):
- II. Mióta hajléktalan? (a 14. kérdés alapján):
- III. Melyik régióban lakik? (az adatfelvétel helye szerinti információ alapján):
- IV. Mi a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége?
- V. Hol töltötte az előző éjszakát?
- VI. Akadályozza-e egészségügyi probléma a munkavégzését? (a 8. kérdés alapján):
- VII. Egyedül él-e?

A klaszteranalízis a fenti változók alapján a sokaságot 3 diszjunkt csoportra osztotta (1, 2, 3 klaszter).

3. táblázat A 3 klaszterbe tartozók esélyei

Esély (klaszterek)	Átlag	Sztenderd hiba	A 95%-os konfidencia intervallum alsó határa	A 95%-os konfidencia intervallum felső határa
I. legrosszabb	.1407129	.0086986	.1236616	.1577643
II. közepes	.1579759	.0064074	.1454157	.1705361
III. legesélyesebb	.1795461	.0065062	.1667924	.1922998

Forrás: saját szerkesztés

A becslés alapján egyértelműen látható, hogy a 3. klaszterbe soroltaknak vannak a legjobb esélyeik 18%-kal, a 2. klaszterbe tartozóknál ez az átlagos arány már csak 15,8%, és az 1. klaszter esetében pedig 14%. Ezek az arányok semmiképpen nem a hajléktalanságból való megszabadulást jellemzik, hanem csak azt, hogy rendszeres munkavégzésük révén megmaradt az esélyük a felzárkózásra.

A nemek arányát vizsgálva érdekes, hogy míg az első két klaszterben 80% feletti férfi arány található, addig a legesélyesebb III. klaszterben szignifikánsan nagyobb, 25%-nál nagyobb a nők aránya. Ebből következtethetünk arra, hogy nagyobb azoknak a nőknek az aránya, akik folyamatosan a munkaerőpiacon tudnak maradni a hajléktalanná válásuk után is.

Az eredmények szerint az I. klaszterben mintegy 29 % volt a cigánynak mondott nemzetiségűek aránya, míg a II-III. klaszterben ez az arány valamelyest kevesebb: 26%, illetve 25%. Látható, hogy a cigány nemzetiségűek aránya nem különbözik lényegesen klaszterenként, ez abba az irányba mutat, hogy a „cigány hajléktalanság” nem rendelkezik speciális jellemzőkkel, nem szignifikáns csoportképző ismerv a klaszterek kialakításánál. A cigánynak mondott sokaság aránya a teljes megkérdezett sokaságon belül is hasonló arányt mutat, ami a teljes hazai lakosságon belüli arányukhoz becsült mértékhez képest erős felülreprezentáltságot jelez ugyanakkor.

A legjobb esélyekkel rendelkező harmadik klaszterben a hajléktalanná válástól átlagosan „csak” 2,7 év telt el, míg az első és második klaszterben már 9 év körül van ez az időszak. Ha minél több időt tölt el valaki hajléktalanként, annál kevésbé valószínű, hogy folyamatos munkát vállalva esélye legyen a kilábalásra.

Felmerülhet a kérdés, hogy a hajléktalanságban eltöltött időtartam növekedésével valóban szignifikánsan csökken-e az esély a hajléktalanságból való kitörésre.

A 3 évnél kevesebb időt hajléktalanként élő embereknek átlagosan mintegy 19%-os esélyük van a rendszeres munkavégzésre, de akik ennél régebben szorultak a perifériára, azoknál ez az arány csökken, alig 15 %-os a rendszeres munkából élők aránya.

A hajléktalanok területi elhelyezkedése nagyon fontos klaszterképző ismérvnek bizonyult. Az első klaszterbe kizárólag dél-alföldi, észak-magyarországi, nyugat-dunántúli és dél-dunántúli hajléktalanok kerültek. A második klaszterbe viszont a közép-magyarországi és észak-alföldi hajléktalanok többsége, valamint a közép-dunántúli régióban élő hajléktalanok fele sorolódott. A második klaszter közel háromnegyed része budapesti és pest megyei hajléktalan. A harmadik klaszterbe minden régióból sorolódtak válaszadók.

A válaszadó hajléktalanok 85 százaléka legfeljebb 8 általános vagy szakiskolai, szakmunkásképzői végzettséggel rendelkezik. A magasabb iskolai végzettség általában jobb esélyeket jelent.

Közterületen az első klaszterben 25 százalék, a harmadik klaszterben 15 százalék éjszakázott, ami jelentős különbség. Valamilyen szálláson az első klaszterben 56 százalék, a harmadik klaszterben 71 százalék aludt. Míg saját lakásban, vagy valamilyen bérleményben, az első klaszterben 12 százalék, a harmadik klaszterben 9 százalék aludt. Tehát míg a közterületen és szálláson alvók esetében a rendszeres bejelentett munkavégzés csökkenti a kiszolgáltatottságot, ebben az esetben a közterületen alvást. Addig a saját lakásban, vagy valamilyen bérleményben alvók esetében fordított a logika. Ennek oka nem tisztázott. Lehetséges több ok is, pl. lehet, hogy az ő esetükben magasabb a szürke, vagy fekete munka aránya. Persze lehet más egyéb ok is, amit további vizsgálattal lehetne megvilágítani.

Betegség, megváltozott munkaképesség, alkohol problémák eltérő mértékben nehezítik hajléktalanok foglalkoztathatóságát. Az első két klaszterben lévők mintegy 50 százaléka számolt be ilyen jellegű gondról. A harmadik klaszterbe soroltaknál ezek a bajok a hajléktalanok 37 százalékát érintik. Egyértelmű, hogy az ezek a gondok rontják a hajléktalanságból való kitörés valószínűségét.

A három klaszterbe közel azonos arányban kerültek bele egyedül élők. Úgy tűnik, hogy az együttélés formája nem befolyásolja érdemileg, hogy a válaszadók melyik csoportba klasszifikálódnak.

Összességében megállapítható, hogy a 3. klaszterbe sorolt hajléktalanoknak a legkedvezőbbek a kilátásai, mivel legnagyobb arányban még ők tudtak a munkaerőpiacon maradni, valószínűleg a magasabb iskolai végzettségük, a konszolidáltabb éjszakai pihenési lehetőségük és a rövidebb hajléktalanságban eltöltött idejüknek köszönhetően.

3.3. A Budapest Esély Nkft. segítségével készített felmérés eredményei.

Az adatok feldolgozása során egyes esetekben évenként külön vizsgálatom az adatokat, más esetekben több éves összevont vizsgálatot alkalmaztam.

Az átlagéletkor az adatfelvétel három éve alatt egy évvel nőtt, (2013,14-ben 47 év, 2015-ben 48 év volt), ennek oka lehet, hogy 2014-től kezdve a válaszadók között megjelentek a 60 éven felüliek. Az 50 feletti aránya a 3 év alatt több mint 5%-kal

nőtt, míg a 30 alattiak aránya közel ilyen ütemben csökkent. A válaszadók nemek szerinti megoszlását tekintve a férfiak döntő mértékű súlyával találkozhatunk. A hároméves átlagban a férfiak aránya valamivel meghaladja a kétharmadot (68%), ám az évek sorát vizsgálva megállapítható, hogy a hajléktalan nők is egyre nagyobb arányban kapcsolódnak be a közfoglalkoztatásba, arányuk 2013-2015 között egyenletesen, összesen 8%-kal nőtt. A nők egyharmad körüli jelenléte a fővárosi közfoglalkoztatásban meghaladja a hajléktalanságbeli arányukat, mivel ez az arány fővárosi szinten közelítőleg egynegyed, országosan pedig már csak egyötöd.

A válaszadók (322 fő) körében az alacsony iskolai végzettségűek magas arányával találkozhatunk (több mint felük csak 8 általánost, vagy kevesebbet végzett), kicsivel több, mint 30%-uk rendelkezik érettségit nem adó szakmai végzettséggel, mindössze 13%-uk érettségivel, körükben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a fél százalékot sem éri el.

Mivel a közfoglalkoztatásba való bekapcsolódás előtt az ügyfelek egészségügyi alkalmassága felmérésre kerül, a közfoglalkoztatásban csak olyanok vesznek részt, akiknek egészségügyi állapota ezt lehetővé teszi. A válaszadók több mint háromnegyede nyilatkozott úgy, hogy nincs olyan betegsége, amely befolyásolná munkavégző képességét. Ugyanakkor a fővárosi hajléktalan emberek között ugyanakkor közelítőleg 19-szeres az alkoholelvonás, 6-7-szeres az öngyilkossági kísérletek, négyszeres a depresszió aránya, mint a nem hajléktalan fővárosiak esetében.

A hajléktalanok esetében nehéz a „háztartás” fogalmát értelmezni. Gyakorlatilag az életvitelszerűen együtt élőket, esetleg az életvitel során közösen gazdálkodókat érthetjük alatta. A válaszadók közel kétharmada egyedülálló, további negyedük él együtt élettársával. A gyermekével, szülőjével, vagy más hozzátartozójával, barátjával együtt élők aránya 10% alatti. Így a háztartások átlagos lélekszáma 1,6 fő, a többtagú háztartások átlagos lélekszáma 2,7 fő.

A közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok jobb, stabilabb lakhatási körülmények között élnek, mint az a fővárosi hajléktalanokra általánosan jellemző. A szállón lakó válaszadók átlagosan 2 éve laknak a szállón, 37%-uk kevesebb, mint egy, további 32%-uk 1-2 éve lakik szállón. A több mint 5 éve szállón lakók aránya közelítőleg 18%-os. A válaszadók 10%-a válaszadást megelőző év telén éjszakáit utcán közterületen, vagy nem lakás célú épületben töltötte. További 12%-uk éjjeli menedékhelyen aludt. A stabilabb lakhatási megoldások valamelyikében (átmeneti szálló, ismerősnél, rokonnál lakás, illetve bérleményben lakás) 78%-uk tudott részesülni. Amennyiben a válaszadók közfoglalkoztatás évében jellemző lakhatási helyzetét vizsgáljuk, a korábbi helyzetükkel összevetve (saját visszaemlékezéseik alapján), megállapítható, hogy lakhatási helyzetük a közfoglalkoztatásba való bekapcsolódásuk évében javult.

Az átlagos válaszadó közel 9 éve dolgozott utoljára bejelentett, nyílt munkaerő-piaci állásban. Körükben, több mint kétharmados arányban voltak (67%-ot meghaladó arányban) azok, akik több mint 5 éve nincsenek jelen a nyílt munkaerőpiacon. 30%-uk 10 évnél régebben dolgozott utoljára bejelentett munkaviszonyban. Megállapítható, hogy a közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok a rendszeres, nyílt munkaerő-piaci munkalehetőségekhez tartósan nem férnek hozzá.

A vizsgálat során kérdés volt, hogy az előző négy jövőbeli helyzetet mérő változóra a megkérdezett szerint vajon hatással van-e a közfoglalkoztatásban való részvétele?

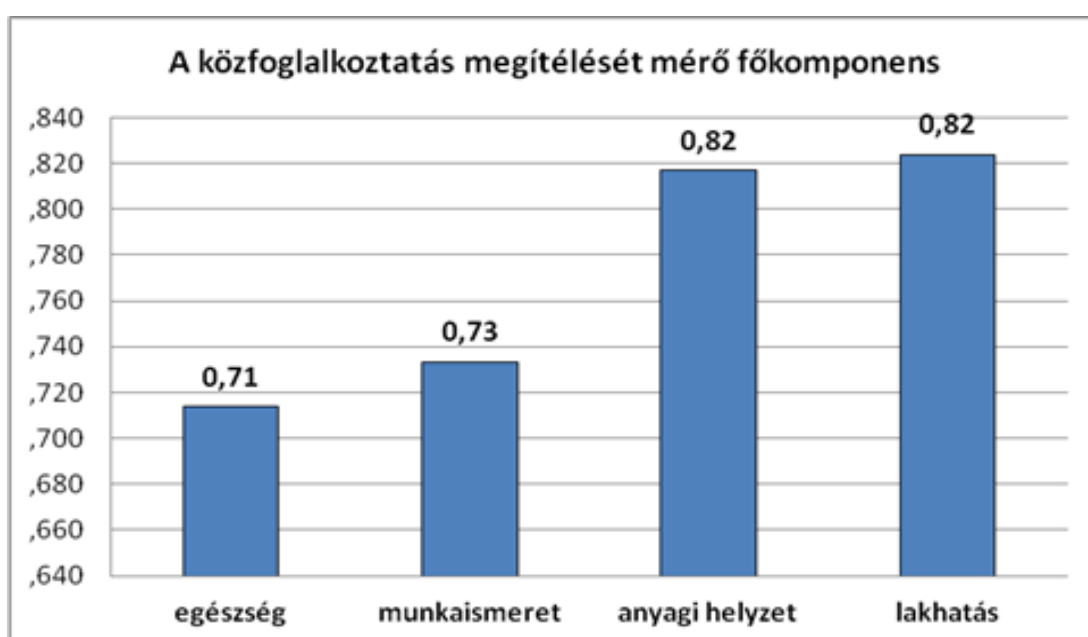
Az eredmények a következő diagramban foglalhatók össze:

1. ábra A közfoglalkoztatás szerepe a jövőkép alakulásában

Értékelhető válaszadók száma = 218-226 fő

A megoszlások elemzése után alkalmazott többváltozós matematikai eljárások segítségével a két változó szett mögött meghúzódó összefüggések vizsgálata valósult meg. Adatredukciós technikaként egy-egy fő komponens-elemzés került alkalmazásra az előzőekben ismertetett kérdésekre. A közfoglalkoztatás szerepét az anyagi helyzet változásában mérő változó és a közfoglalkoztatás szerepét a lakhatás változásában mérő változó vett részt leginkább a főkomponens létrejöttében mely a következőképpen szemléltethető:

2. ábra A változás megítélését mérő főkomponens

Ez a főkomponens az előzőhöz képest fordítva áll, ami azt jelenti, hogy minél alacsonyabb egy adott kérdezett score-száma, annál inkább úgy gondolja, hogy a közfoglalkoztatásnak nem lesz szerepe helyzetének változásában, ebből adódóan minél magasabb valakinek a score-száma, annál inkább úgy gondolja, hogy a közfoglalkoztatás alapvető szerepet fog játszani helyzetének alakulásában.

Mindezek után egy többváltozós lineáris modell létrehozása valósult meg, ezen belül első sorban e két főkomponens viszonyának korrelációval való vizsgálata. Pearson féle korreláció lett alkalmazva, mivel kvázi magas mérési szintűek főkomponenseink. A komplex lineáris modell létrehozásához ezek után lineáris regresszió került alkalmazásra, mely során kontrollváltozónak az iskolai végzettséget, a nemet és a kort mérő változók kerültek bevonásra. A modell szignifikáns lett, 24 százalékos megmagyarázott hányaddal, azonban a kontrollváltozók közül csupán az életkort mérő változó mutatott szignifikáns hatást, csökkentve a közfoglalkoztatás hatását a változás megítélésére (-0,420-ról -0,400-ra csökkent a Beta érték). Az életkort mérő változóhoz tartozó Beta érték pozitív, így azt mondhatjuk, hogy minél idősebb valaki, annál inkább negatívabban ítéli meg a jövőbeni változást, emellett pedig annál inkább úgy gondolja, hogy a közfoglalkoztatásnak nincs hatása arra.

3.4. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A közmunkával, illetve a hajléktalansággal foglalkozó három különböző adatbázis elemzésével elvégzett empirikus vizsgálat, továbbá a szakirodalmi feldolgozás segítségével az alábbi új és újszerű tudományos megállapításokra jutottam:

1. A nemzetközi és hazai szakirodalom feldolgozásával arra a megállapításra jutottam, hogy az aktív munkaerő-piaci programok benne a közmunka, csak az egyik eleme lehet egy átfogó cselekvési projektnek a munkanélküliség elleni küzdelemben. A fejlett országok – átmeneti erős sokk kezelése és a többszörösen hátrányos csoportok támogatása kivételével – közmunka programot csak a munkanélküliek munkaerő-piacra történő visszasegítése céljából indítanak.

A fejlett országok már viszonylag jól működő munkaerő-piaccal rendelkeznek. Ez azt is jelenti, hogy megfelelő szintű infrastruktúra és pénzügyi forrás áll rendelkezésre egy eléggé rugalmas, átlátható és diszkrimináció mentes munkaerő-piac működtetéséhez. Amennyiben a közmunka program nem az újra elhelyezkedést szolgálja, akkor a nagyon valószínű következmény a munkaerő-piac rugalmasságának és így az ország versenyképességének romlása lenne.

2. A hazai és nemzetközi statisztikai adatok elemzéséből kimutattam, hogy a hazai közmunka aránya kiugróan magas a lakosság és a foglalkoztatottak számához képest és ezen belüli differenciáltsága a regionális fejlettségbeli különbségeket és a településméreteket tükrözi.

A hazai közmunka aránya, a vizsgált válság utáni években kiugróan magas nagyságú volt, jelentős regionális eltéréseket is mutatva. A vizsgált időszakban az 5000 fő alatti települések esetében a lakosság többsége relatíve magas közfoglalkoztatottsággal jellemezhető településen élt. Az 500 fő alatti települések esetében ez az arány több mint kétharmad. Ezzel szemben nagyvárosaink átlagosan igen alacsony közfoglalkoztatási aránnyal jellemezhetők.

3. A hazai foglalkoztatási intézményrendszer kritikai elemzéséből megállapítottam, hogy az fontos eleme a foglalkoztatáspolitikának, de a munkaügyi szervezet jelenlegi irányítása nem egyértelmű. Egyrészt a szakmai

irányítás is megosztott, másrésről a szakmai irányítás elválík a vonalbeli irányítástól. Ez rontja a foglalkoztatáspolitiká hatékonyságát és intézményi oldalról elősegíti a közmunka túlsúlyát az aktív eszközökön belül.

A munkaügyi szervezet jelenlegi működési modellje nem segíti elő az egységes színvonalú és a helyi szükségleteknek megfelelően diverzifikált tevékenységet az ország egész területén. Az ilyen modellek a centralizált döntések és így egy-két dolog végrehajtására alkalmasak inkább. Ez intézményi oldalról kedvez a közmunka primátusának.

Megszűnt a foglalkoztatási érdekegyeztetés intézményes formája, amely – minden neki felróható hibája ellenére – mégiscsak a hazai foglalkoztatáspolitiká, több szempontot is mérlegelő kialakításának megfelelően centralizált, intézményes formája volt.

4. A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatáshoz való hozzáférési esélye alacsony szintű, ezért a közfoglalkoztatás döntő többségük számára a rendszeres és bejelentett jövedelemszerző tevékenység egyedüli, legálisan elérhető formája. Ez a jövedelem havi (háztartási) bevételeik jelentős részét adja. Amennyiben ettől elesnének más forrásokból (pl. segélyek igénybevétele, alkalmi munka) kellene pótolni ezt.

Megállapítottam, hogy a közfoglalkoztatásban való részvétel lehetősége nélkül mindaz egy, mind a többtagú háztartások esetében a jövedelem nagyon jelentős visszaesésével lehetne számolni. A passzív ellátások, segélyek igénybevétele sem tudná pótolni a közfoglalkoztatásból származó, kieső jövedelmet (a fővárosi hajléktalanoknak mindössze 11 %-a részesül rendszeres nyugdíjszerű ellátásban).

5. Hajléktalanok körében végzett kérdőíves felmérés adatait elemezve logisztikus regressziós számítás és klaszteranalízis módszerével kimutattam, hogy míg a hajléktalanságból való kitörés, a munkaerő-piaci elhelyezkedés lehetősége a nők, a magasabb iskolázottságúak és a relatíve rövidebb ideje hajléktalanok körében jobb, addig az elmaradott kistérségekben élők, a cigányok és a betegek között rosszabb. Az együttélés formája, valamint a szociális segítő segítségének hatása a hajléktalanok kitörési esélyére szinte nulla.

A várakozásokkal ellentétben a számítások szerint az együttélés formája nem befolyásolja érdemileg, hogy a válaszadók melyik csoportba klasszifikálódnak, mivel a három klaszterbe közel azonos arányban kerültek bele egyedül élők.

6. Ha a hajléktalant cigánynak tarják, akkor rosszabb az esélye a kiemelkedésre. A cigánynak tartott hajléktalanok aránya erős felülreprezentáltságot jelez a teljes hazai lakosságon belüli arányukhoz becsült mértékhez képest. Ugyanakkor a „cigány hajléktalanság” nem rendelkezik speciális jellemzőkkel, nem szignifikáns csoportképző ismérv a kitörés esélyeit differenciáló klaszterek kialakításánál.

7. Fővárosi közfoglalkoztatásba bekapcsolódó hajléktalanok körében végzett felmérés eredményeinek elemzése alapján megállapítottam, hogy a közfoglalkoztatásba bekapcsolódó hajléktalanok alapvetően pozitív várakozásokkal és attitűdökkel viszonyulnak a közmunkához, attól segítséget, munkaismeretük, anyagi helyzetük javulását várják.

A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok általános szociális, lakhatási, életviteli, jövedelmi lehetőségei, valamint egészségi állapotuk szempontjából jobb helyzetben vannak, mint az a fővárosi hajléktalanokra általában jellemző.

8. A kérdőíves felmérés eredményei bizonyítják és a leírt esettanulmánnyal igazoltam, hogy a többszörösen hátrányos helyzetű rétegek - különösen a hajléktalanok - helyzetének javítása elkülönült segítő szakrendszerek támogatása esetén nem hatékony, ez komplex projektszemléletű esetkezelési feladat.

4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A hazai közmunka elmúlt időszakban tapasztalható mértéke, célzottsága és az általa elérendő eredmények komplexitása teljesen szokatlan a fejlett országok gyakorlatában. Erre a problémára több nemzetközi szervezet is felhívta a figyelmet. A közmunka várható visszaszorítása több problémát is felvet, úgy mint a települési önkormányzatok finanszírozásának új arányai, a közmunkában lévők új jövőképeinek megteremtése, vagy a hazai állami foglalkoztatási szolgálat megfeleltetése a minőségileg és mennyiségileg is új feladatnak.

Az értekezés az elmúlt időszak hazai közmunka gyakorlatát vizsgálva megállapította, hogy a települési közmunka kiterjedtségét a településnagyság és a területi elhelyezkedés mellett jelentősen befolyásolja a településen élő lakosság képzettségi szerkezete, valamint a regisztrált álláskereső aránya is. A magasabb képzettségű lakossággal rendelkező települések kisebb eséllyel kerülnek a magas közfoglalkoztatottsággal jellemezhető kategóriába. A kisebb településeken általában nagyobb a közmunka részaránya, de a közfoglalkoztatottakon belül a nők aránya alacsonyabb. A fejlettebb régiókban jellemzően kisebb a közfoglalkoztatottság, de a közfoglalkoztatottakon belül a nők arányára nem meghatározó a regionális elhelyezkedés.

A következtetéseimet a megfogalmazott hipotézisek mentén mutatom be az empirikus kutatásból és a szakirodalom feldolgozás során nyert eredmények segítségével.

I. Hipotézis: A közmunka foglalkoztatási és szociális célú alkalmazhatósága tértől és időtől függően sokszínű.

A fejlett országok már viszonylag jól működő munkaerő-piaccal rendelkeznek. Ez azt is jelenti, hogy megfelelő szintű infrastruktúra és pénzügyi forrás áll rendelkezésre egy eléggé rugalmas, átlátható és diszkrimináció mentes munkaerő-piac működtetéséhez, a globalizáció által felgyorsult munkaerő-keresleti változások aránylag eredményes, hosszabb távú kezeléséhez. Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközöket – szokásos esetben – a munkaerő-piaci reintegráció érdekében használják. Ebből következően a fejlett országok a közmunka programot is a munkanélküliek munkaerő-piacra történő visszasegítése céljából indíthatnak. Kivételt képez az átmeneti erős sokk kezelése, mely esetben inkább a szegénység kialakulásának elkerülése a cél és a többszörösen hátrányos csoportok, hosszabb távon is szükséges segítése.

A fejlett országok körében más esetben, ha közmunka program más célt szolgál, a nagyon valószínű következmény a munkaerő-piac rugalmasságának és így az ország versenyképességének romlása lenne. Ezért – véleményem szerint – a közmunkának a fejlett országokban lényegében szegénység kezelő, vagy infrastruktúra fejlesztő funkciója nem lehet.

A fejlődő országok munkaerő-piacára, többek között a kulturális különbségek, az infrastrukturális és a pénzügyi források korlátozottabb volta miatt, általában

rugalmatlanabb, mint a fejlett országoké. Ez magyarázhatja, hogy a fejlődő országokban jól célzott és rendszeresen felügyelt közmunka programok lokális, kistérségi és időszakos (pl. száraz évszak) szegénység kezelésre, vagy infrastruktúra fejlesztésre hosszabb távon is alkalmasak. Bár negatív hatások ebben az esetben felléphetnek, mint pl. lokális bérnyomás a piaci bérekre. Az ilyen közmunka programok indításánál is mindig szem előtt kell tartani, hogy az ne sértse az elsődleges munkaerő-piac mozgásterét, hanem inkább támogassa azt.

A fejlett országokra bizonyosan, de még a fejlődő országokra is igaz lehet, hogy már rövid távon is célszerű a közmunkát a térségi gazdaság fejlesztési programok részeként kezelni. A térségi gazdaság fejlesztési programok elsődleges célja hosszabb távon az elsődleges gazdaság és a munkaerő-piac fejlesztése. Ebben a folyamatban hatékonyan a közmunka, eltérő arányú használat mellett is, csak átmeneti eszközként funkcionálhat, ezen átmeneti idő hossza és a programba bevontak mértéke lehet eltérő a fejlett és a fejlődő országok esetében. A szakirodalmi feldolgozás alapján, mint végső szakmai konszenzus, **véleményem szerint az első Hipotézis beigazolódott.**

II. Hipotézis: Kiugróan magas a hazai közmunka aránya a lakosság arányához viszonyítva, jelentős regionális különbségekkel.

A lényegesebb európai tapasztalatok azt mutatják, hogy a 2008-as válság körüli években 0,5-0,7 százalékos népesség arányos közmunka mérték volt jellemző, és 1,7-1,9 százalék már nagyon ritkán és 2,0 százalék feletti érték nem fordult elő. Ugyanakkor a hazai közmunka aránya – a vizsgált válság utáni 2011-13 években – 1,9% körül alakult, jelentős területi eltéréseket mutatva. Míg Észak-Alföldön 4,0%, illetve Észak-Magyarországon 3,6% volt a mérték, addig Nyugat-Dunántúlon 0,9%, illetve Közép-Magyarországon 0,3%-ot mértem.

Észak-Alföldön a lakosság közel kétharmada (64,3%) intenzív közmunkával jellemezhető területeken él. Kelet-Magyarország és Dél-Dunántúl is alapvetően jelentős közmunkával jellemezhető, míg a fejlettebb nyugati és központi régióban ez a munkapiaci eszköz sokkal kisebb jelentőséggel bír: pl. a központi régióban a népesség közel 90%-a alacsony közmunkával jellemezhető településeken él.

Ha a közfoglalkoztatás súlyát a települések nagysága (lakosainak száma) szerint elemezzük, akkor is jelentős szóródást tapasztalunk. Az 5000 fő alatti települések esetében a lakosság többsége (az 500 fő alattiak több mint kétharmada) 2% feletti közfoglalkoztatottsággal jellemezhető településen él. Ezzel szemben nagyvárosaink átlagosan igen alacsony közfoglalkoztatási aránnyal jellemezhetők, a 100 000 főnél több lakossal rendelkező településeknek egyikéről sem mondható el, hogy a közfoglalkoztatást jelentős mértékben használnák, mint aktív foglalkoztatáspolitikai eszközt. **Az empirikus kutatás alapján a második Hipotézis beigazolódott.**

III. Hipotézis: A hazai munkaügyi szervezet irányítása megosztott, ami rontja a foglalkoztatáspolitikai hatékonyságát és elősegíti a közmunka túlsúlyát az aktív eszközökön belül.

A munkaügyi szervezet az 1991. évi megalakulásától 2014-ig lényegében egységes szervezet volt és 3 szintből állt. A központi irányító szervből, a megyei munkaügyi központokból és a munkaügyi kirendeltségekből. A középírányító szerv megszűnt 2014-ben. A megyei szintű munkaügyi központok 2010-től több lépésben integrálódtak a megyei (fővárosi) kormányhivatalba. Ugyanígy a munkaügyi kirendeltségek a Járási Kormányhivatalok részei lettek.

A munkaügyi szervezet jelenlegi irányítása nem egyértelmű, mivel egyrészt a szakmai irányítás is megosztott, másrészt a szakmai irányítás elválik a vonalbeli - munkáltatói joggyakorlói - irányítástól. Ugyanis a megyei és a kirendeltségi munkatársak feletti munkáltatói jogokat a megfelelő szintű kormányhivatali vezető gyakorolja. A foglalkoztatáspolitikáért a Nemzetgazdasági Minisztérium a felelős. A közmunkát a Belügyminisztérium (BM) felügyeli. A szociálpolitika felelőse az Emberi Erőforrások Minisztériuma. A három területért felelős tárca a munkaügyi szervezet felé, a Miniszterelnökségen, mint a kormányhivatalok felügyelőjén keresztül érvényesítheti szakmai irányító funkcióját. A munkaügyi szervezet ez a fajta működési modellje nem segíti elő az egységes színvonalú és a helyi szükségleteknek megfelelően diverzifikált tevékenységet az ország egész területén. Az ilyen modellek a centralizált döntések és így egy-két dolog végrehajtására alkalmasak inkább. Ez intézményi oldalról kedvez a közmunka primátusának.

A munkaügyi szervezet a 2013. évre vonatkozóan már nem publikált hatékonysági mutatót az aktív foglalkoztatási eszközökre vonatkozóan, kivéve a közmunkát, amit a BM publikál. Az aktív és a passzív foglalkoztatáspolitikai egységének gyengülését mutatja, hogy a munkaügyi szervezetnek – a jelen dolgozat írójának tudomása szerint – nincs magára, mint egységes szervezetre vonatkozó működési, cselekvési stratégiája. Ezek a folyamatok negatívan befolyásolhatják az esélyét, egy esetleges foglalkoztatáspolitikai hangsúlyváltás gyakorlati megvalósulásának.

A foglalkoztatási intézményrendszer másik eleme a foglalkoztatási érdekegyeztetés. A Foglalkoztatási törvény 1991-2010 közötti történetében többször változott a makro szintű tripartit egyeztető fórum neve és létszáma, a mezo szint lényegében nem változott.

2010-ben az Országos Érdekegyeztető Tanács megszűnésével párhuzamosan megszűnt a foglalkoztatási érdekegyeztetés intézményes formája is, amely – minden neki felróható hibája ellenére – mégiscsak a hazai foglalkoztatáspolitikai, több szempontot is mérlegelő kialakításának megfelelően centralizált, intézményes formája volt. Az előzőek alapján, **véleményem szerint a harmadik Hipotézis beigazolódtott.**

IV. Hipotézis: A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatáshoz való hozzáférése alacsony szintű, többségük számára a közmunka az egyedüli bejelentett és rendszeres munka jövedelem szerzési lehetőség.

A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok általános szociális, lakhatási, életviteli, jövedelmi lehetőségei, valamint egészségi állapotuk szempontjából jobb helyzetben vannak, mint az a fővárosi hajléktalanokra általában jellemző.

A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatáshoz való hozzáférési esélye alacsony szintű, ezért a közfoglalkoztatás döntő többségük számára, a rendszeres és bejelentett jövedelemszerző tevékenység egyedüli legálisan elérhető formája.

A fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok közfoglalkoztatásból származó jövedelme havi (háztartási) bevételeik jelentős részét adja, amennyiben ettől elesnének más forrásokból (pl. segélyek igénybevétele, alkalmi munka), esetlegesen és csak jóval szerényebb havi bevételekkel rendelkeznének.

A közfoglalkoztatásba bekapcsolódó hajléktalanok alapvetően pozitív várakozásokkal és attitűdökkel bírnak annak tekintetében, hogy a közfoglalkoztatásban való részvétel várhatóan milyen hatást gyakorol élethelyzetük alakulására. Legtöbben munkaismeretük és anyagi helyzetük változásában látják leginkább a közfoglalkoztatás jótékony hatását. Úgy gondolják, hogy a lakhatási helyzetükre kevésbé, az egészségükre pedig legkevésbé van hatással a közfoglalkoztatás. Mindemellett az is látszik, hogy minél idősebb valaki, annál inkább negatívan ítéli meg a jövőbeni változást, emellett pedig annál inkább úgy gondolja, hogy a közfoglalkoztatásnak nincs hatása arra. **A Budapest Esély NKft-ben végzett empirikus kutatásom alapján a negyedik Hipotézis beigazolódott.**

V. Hipotézis: A hajléktalanok munkaerő-piaci elhelyezkedési esélyeit jelentős mértékben befolyásolja a nemhez tartozás, a hajléktalanságban eltöltött idő, hossza valamint, hogy a hajléktalan egyedül él, vagy sem.

Azt lehet mondani, hogy a hajléktalanok kitörési esélyei területileg eléggé differenciáltak, nem egyértelmű a viszony az adott régió gazdasági fejlettségével. Az empirikus kutatás eredménye azt mutatja, hogy az ország legfejlettebb régiói közül Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon a legkedvezőtlenebb kitörési lehetőségekkel rendelkezők lényegesen alulreprezentáltak. Ugyanakkor a legkedvezőbb kitörési potenciával bírók az ország összes régiójában megtalálhatók. Azt lehet mondani, hogy egyrészt a gazdasági fejlettség globálisan erősíti a kitörési lehetőséget másrészt, hogy a legfejletlenebb régióban is lehetnek olyan kistérségek ahol a hajléktalanok kitörési lehetőségének feltételei megvannak.

A válaszadó hajléktalanok 85 százaléka legfeljebb 8 általános vagy szakiskolai, szakmunkásképzői végzettséggel rendelkezik. A magasabb iskolai végzettség általában jobb esélyeket jelent.

A számítások szerint a három csoport közül (klaszter), a kitörésre legesélyesebb klaszterben a legnagyobb a nők aránya. Míg a két kevésbé esélyes klaszterben 80% feletti férfi arány található, addig a legesélyesebb klaszterben szignifikánsan nagyobb, 25%-nál nagyobb a nők aránya. Ebből arra következtethetünk, hogy nagyobb azoknak a nőknek az aránya, akik folyamatosan a munkaerőpiacon tudnak maradni a hajléktalanná válásuk után is.

A legjobb esélyekkel rendelkező klaszterben a hajléktalanná válástól átlagosan „csak” 2,7 év telt el, míg a rosszabb eséllyel rendelkező két klaszter esetében már 9 év körül van ez az időszak. A legjobb eséllyel bíró klaszterben a 3 évnél kevesebb időt hajléktalanként élő embereknek átlagosan mintegy 19%-os esélyük van a rendszeres munkavégzésre, de akik ennél régebben szorultak a perifériára, azoknál ez az arány 15 %-ra csökken. Látható, hogy minél több időt tölt el valaki hajléktalanként, annál kevésbé valószínű, hogy folyamatos munkát vállalva esélye legyen a kilábalásra.

A számítások szerint az együttélés formája nem befolyásolja érdemileg, hogy a válaszadók melyik csoportba klasszifikálódnak, mivel a három klaszterbe közel azonos arányban kerültek bele egyedül élők.

Ha a hajléktalan beteg, az nagyon megnehezíti a helyzetét. Ugyanakkor az iskolai végzettség határozottan javítja a kitörési esélyt.

Ha a hajléktalant cigánynak tartják, akkor rosszabb az esélye a kiemelkedésre. A cigánynak tartott hajléktalanok aránya erős felülreprezentáltságot jelez a teljes hazai lakosságon belüli arányukhoz becsült mértékhez képest. Ugyanakkor a „cigány

hajléktalanság” nem rendelkezik speciális jellemzőkkel, nem szignifikáns csoportképző ismérv a kitörés esélyeit differenciáló klaszterek kialakításánál.

A közterületen kitörésre legesélytelenebb klaszterben 25 százalék, a kitörésre legesélyesebb klaszterben 15 százalék éjszakázott.

Az empirikus kutatásom alapján az állapítható meg, hogy **az ötödik Hipotézis részben igazolódott be**, mert a várakozással ellentétben nem kimutatható a különbség az egyedül, vagy társsal élők kitörési esélye között.

VI. Hipotézis: A többszörösen hátrányos rétegek – kiemelten a hajléktalanok – helyzetének javítására az elkülönült támogató szakrendszerek alkalmazása nem hatékony.

A többszörösen hátrányos helyzetben lévő személyek – kiemelten a hajléktalanok - segítése komplex, projektszemléletű esetkezelési feladat. Az empirikus kutatásom eredménye szerint, hazánkban a szociális segítő segítségének hatása a hajléktalan kitörési esélyére szinte negatív nulla, igaz az összefüggés nem szignifikáns.

A fejlett országok lényegében minden régiójában elérhetők a többszörösen hátrányos helyzetű emberek segítésére hivatott alapellátások. Így ezen ellátások összehangolt szolgáltatása előfeltétele a sikeres és költség hatékony segítség nyújtásnak. Ehhez makro szinten két szintű egyéni ügyfél út napló, mikro szinten az ügyfelet kísérő egyéni mentor alkalmazása célszerű.

A projektszemléletű, komplex modell egyik módszertani alapvetése, hogy a kiilleszkedési folyamat leglényegesebb sarokköve a munkaerő-piaci pozíció megrendülése. A modell másik alapvetése hogy az összetett problémákkal érintett munkanélküli ügyfelek munkaerő-piaci helyzetének javítása nem érhető el pusztán a munkavállalói készségeik javításával, hanem azzal párhuzamosan a problémák sok szempontú felmérésére és rendszerszemléletű segítő beavatkozásra is szükség van. A **hatodik Hipotézis beigazolódott.**

A hatodik Hipotézis alapján kidolgozott segítő folyamat fókuszában a kliens munkaerő-piaci helyzetének javítása áll. Alapvetően, gyors, egymásra támaszkodó, akcióorientált beavatkozásokra építő folyamatra van szükség, feszesen meghatározott határidőkkel, világosan szerződött vállalásokkal, visszajelzésekkel és értékelésekkel mind az ügyfél, mind a mentor részéről.

A projektszemléletű komplex esetkezelés modell működési alapelvei:

- Az esetfolyamat projektszerű felépítése, fókuszban az ügyfél nyílt munkaerő-piaci pozíciójának javításával.
- Sok szempontú felmérés és rendszerszemléletű komplex beavatkozások meghatározása.
- Az önkéntesség elvét tiszteletben tartó, az ügyféllel közösen elkészített részletes írásbeli szerződés.
- Az esetmunka folyamatának időbeli szabályozása.
- Rugalmas, de a kereteket szigorúan megtartó esetvezetés.
- A pro aktivitás elvárása az ügyféltől – a képessé tétel hangsúlyozása.

- Hatékony esetenedzselés, szakmai erőforrás koordináció megvalósítása.

Jelenleg Magyarországon a segítő szolgáltatásokban a szervezett, koordinált és dokumentált ügyfélirányítás valamint az ahhoz kapcsolódó – szakmai partnerek közötti – információ megosztás nem, vagy esetlegesen része a mindennapi szakmai működésnek. Ezen változtathatna a komplex projektszerű esetkezelés. A vázolt modell logikailag, a Budapest Esély NKft-ben az elmúlt időszakban kipróbált pilotunk (dokumentálva: Mária esete) a gyakorlatban támaszthatja alá.

Az aktív és passzív munkaerő-piaci politikára vonatkozóan az alábbi szempontokat **javaslom** szem előtt tartani.

Először, hogy az aktív foglalkoztatási programokat szorosan együtt kellene működtetni a segélyezési és más támogatási rendszerekkel.

Másodszor, hogy a kategorizálás („profilig”) rendszer a tartós munkanélküliség megelőzése érdekében mindenhol működjön. A kategorizálás (profilig) először is csoportokra bontja az ügyfeleket támogatási szükségletek szerint – kinek mennyire komplex szolgáltatás kellene -, másodszor hatékonysági statisztikákat készít visszacsatolandó a szolgáltatás eredményességére. Felvetődhet a kérdés, hogy miért is fontos az ügyfél kategorizálás (profilig) a munkaügyi szervezet számára? Egyrészt azért, hogy az adót fizető polgárok felé jobban alá lehessen támasztani, hogy az hasznos, amire a kormány pénzt ad. Másrészt a kategorizálás során az ügyféllel kötelezően megkötött Egyéni Cselekvési Terv növeli az elhelyezkedés esélyeit.

Harmadszor, hogy a passzív ellátásokat amennyire lehet „aktiválni” kellene különféle, az újra elhelyezkedést elősegítő eszközökkel, mint a kötelező együttműködési megállapodás a munkanélküli és a munkaügyi kirendeltség között, elhelyezkedési bónusz alkalmazása, job-club-ok működtetése stb.

Negyedszer, hogy használják a „munka elérhetőségének” (ellenőrzött munkatesztek) és az „aktív munkahelykeresés” (ellenőrzöten a munkáltatóknál) elveit a gyakorlatban, mint amelyek teljesítése nélkül megszűnik a munkanélküli segélyre való jogosultsága (mint ahogy például Svájcban mindkét kritériumot teljes körűen alkalmazzák az álláskeresők között).

Ötödször, hogy a segélyezés ne legyen folytonos dolog, hanem egy bizonyos idő eltelte után (mondják, hogy hat, vagy nyolc hónap után) a munkanélkülinek részt kell vennie egy számára felajánlott aktív foglalkoztatáspolitikai eszközben, melynek típusa a munkaügyi kirendeltség és a munkanélküli megegyezésén alapszik.

Hatodszor, hogy biztosítva legyen a képzésben, vagy támogatott foglalkoztatásban résztvevő munkanélküliek számára a folyamatos lehetőség az elsődleges munkaerő-piacon történő elhelyezkedéshez. Ösztönözni és támogatni kell az aktív munkahely keresést.

Hetedszer, hogy a képzésben, vagy támogatott foglalkoztatásban résztvevő munkanélküliek számára ne keletkezzen ezen idő alatt, segélyhez jutási új jogosultság.

Végül pedig, hogy meg kell találni a módját, hogy az állami foglalkoztatási szolgálat hatékonyan reagáljon a munkaerő-piac különböző szintű változásaira. Ilyen mód lehet pl. egy intervenciós alaprész az aktív munkaerő-piaci források között.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Az Értekezés áttekintést nyújtott a nemzetközi és a hazai aktív foglalkoztatáspolitikai elméletéről és gyakorlatáról. Az Értekezés felhívja figyelmet arra, hogy az aktív munkaerő-piaci eszköz rendszer csak az egyik eleme lehet egy átfogó programnak a munkanélküliség elleni küzdelemben. Tehát az aktív munkaerő-piaci politika kiegészítő, ugyanakkor más eszközökkel nem helyettesíthető abban a küzdelemben, mely egy jól működő munkaerő-piac elérésére és fenntartására irányul. Az ilyen munkaerő-piac elsősorban rugalmas és szegregáció mentes.

Az ilyen munkaerő-piac működtetésének nem lényegtelen eleme a foglalkoztatással és a szociálpolitikával foglalkozó, segítő intézmény rendszerek megléte és működésük harmóniája. A hazai munkaügyi szervezet jelenlegi működési modellje nem segíti elő az egységes színvonalú és a helyi szükségleteknek megfelelően diverzifikált tevékenységet az ország egész területén. Megszűnt a foglalkoztatási érdekegyeztetés intézményes formája, amely – minden neki felróható hibája ellenére – mégiscsak a hazai foglalkoztatáspolitikai, több szempontot is mérlegelő kialakításának megfelelően centralizált, intézményes formája volt. Az ilyen modellek a centralizált döntések és így egy-két dolog végrehajtására alkalmasak inkább. Ez intézményi oldalról kedvez a közmunka primátusának.

Az aktív munkaerő-piaci eszközök közül a közmunka programokkal foglalkoztam kiemelt módon. Az elsődleges gondolati fonál az volt, hogy a közmunka milyen szerepet tölthet be a szegénység enyhítésében, melynek kialakulása elsődlegesen a munkához jutás hiányához köthető. A közmunka szegénység kezelésben betöltött szerepe is függ tértől és időtől. A közmunka, mint aktív munkaerő-piaci eszköz a fejlett országokban az újra elhelyezkedést szolgálja, szegénység kezelő funkciója generálisan nem lehet. Két esetben lehet szegénység kezelő funkciója. Az egyik a rövid távú sokkok, rövid távú kezelése, mely esetben inkább a szegénység kialakulásának elkerülése a cél. A másik a többszörösen hátrányos helyzetű csoportok közmunkába vonása, mely hosszú távon is indokolt, ha egyéb preventív eszköz alkalmazása nem lehetséges. A fejlődő országokban ugyanakkor a jól célzott és folyamatosan felügyelt közmunka programok segíthetik a szegénység kezelését, még hosszabb távon is. Generálisan is kimondható, hogy a közmunka programok indításánál mindig szem előtt kell tartani, hogy az ne sértse az elsődleges munkaerő-piac mozgásterét, hanem inkább támogassa azt.

A hazai közmunka elmúlt évekbeli gyakorlata, általában nem a fejlett országok gyakorlatát követte mind mértékében, mind a program hosszában. Jellemző erre a gyakorlatra, hogy egy 2014-es hazai felmérés közmunkás válaszadóinak csak 2 százaléka nyilatkozott úgy, hogy kötelezték a közmunkára és 94 százalékuk soha nem is utasította vissza a közmunkát, sőt 34 százalékuk várólistán várta, hogy behívják közmunkára, a hátrányos rétegekben ez az arány majdnem 50 százalékos volt. Ezek az arányok is jól mutatják a hazai hátrányos rétegek magas fokú kirekesztettségét, melynek konzerválódása egyik fontos gátja lehet egy rugalmas munkaerő-piac működtetésének.

A közeljövőben várható hazai demográfiai és munkaerő-piaci helyzet felértékelheti a hátrányos helyzetben lévő csoportok szerepét a munkapiac kínálati oldalán. Az Értekezés ezen réteg egyes csoportjainak, kiemelten a hajléktalanok élethelyzetéről

adott nem teljes körű leírást. Két szekunder és egy primer adatállomány felhasználására került sor kutató munkám során. Ezek:

- A munkaügyi szervezet regisztrált álláskereső és a KSH népesség adatbázisa. A vizsgált időszak 2011-2013.
- A Február Harmadika Munkacsoport 2015. évi adatfelvétele.
- A Budapest Esély Nkft. által 2013-2015 között készített felmérés adatai.

Az első adatbázis nyilvános, a második adatbázist a Február Harmadika Munkacsoport bocsájtotta rendelkezésemre. A Budapest Esély Nkft. által készített kutatást én kezdeményeztem, szervezem meg és vezetem a végrehajtását.

Kutatásom alapján megállapítottam, hogy a vizsgált időszakban kiugróan magas volt a hazai közmunka aránya a munkaképes korú népesség arányához viszonyítva, jelentős regionális különbségekkel. Hazánkban a hajléktalanságból való kitörés, a munkaerőpiaci elhelyezkedés lehetősége a nők, a magasabb iskolázottságúak és a relatíve rövidebb ideje hajléktalanok körében jobb, az elmaradott kistérségekben élők, a cigányok és a betegek között ez rosszabb. Az együttélés formája, valamint a szociális segítő segítségének hatása a hajléktalanok kitörési esélyére szinte nulla.

További megállapításom, hogy a fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok általános szociális, lakhatási, életviteli, jövedelmi lehetőségei, valamint egészségi állapotuk szempontjából jobb helyzetben vannak, mint az a fővárosi hajléktalanokra általában jellemző továbbá, hogy a fővárosi közfoglalkoztatásban dolgozó hajléktalanok nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatáshoz való hozzáférési esélye alacsony szintű, ezért a közfoglalkoztatás döntő többségük számára, a rendszeres és bejelentett jövedelemszerző tevékenység egyedüli legálisan elérhető formája.

A többszörösen hátrányos helyzetben lévő személyek segítése komplex, projektszemléletű esetkezelési feladat kellene, hogy legyen. Ezen ellátások összehangolt szolgáltatása előfeltétele a sikeres és költség hatékony segítség nyújtásnak. Ehhez makro szinten két szintű egyéni ügyfél út napló, mikro szinten az ügyfelet kísérő egyéni mentor alkalmazása célszerű.

Az Értekezés megállapításai közül további vizsgálódásra érdemesnek elsődlegesen azt a megállapítást tartom, miszerint a hajléktalanok kitörési esélyére a szociális segítő segítségének hatása lényegében nulla. Fontosnak ítélem a 2012-ben megkezdett vizsgálatom tovább folytatását, a fővárosi hajléktalan közfoglalkoztatottak élethelyzetére vonatkozóan.

Az értekezés témaköréhez kapcsolódó tudományos publikációk

Tudományos folyóiratok

Erdélyi Tea – Pirisi Károly – Szalay-Komka Norbert: *Complex case management in order to support disadvantaged job seekers*. (SOCIETY AND ECONOMY JOURNAL OF THE CORVINUS UNIVERSITY OF BUDAPEST). Megjelenés folyamatban

Pirisi Károly – Fazekas K. – Varga J. (szerk.)(2016): *Munkaerőpiaci Tükör, 2014* STATISZTIKAI SZEMLE 94:(1) pp. 92-101. (2016)

Pirisi Károly, Szalay-Komka Norbert, Erdélyi Tea (2016): **Fővárosi hajléktalanok közfoglalkoztatásának tapasztalatai** MUNKAÜGYI SZEMLE ONLINE Stúdium: Paper online. 23 p.

Pirisi Károly, Szalay-Komka Norbert, Erdélyi Tea (2015): **Place and Role of Public Employment in Improving the Situation of the Homeless of Budapest In:** Michelberger Pál (szerk.) MANAGEMENT, ENTERPRISE AND BENCHMARKING IN THE 21ST CENTURY II. 419 P. Budapest: Óbuda University, 2015. pp. 405-418. (ISBN:978-615-5460-47-0)

Pirisi Károly, Szalay-Komka Norbert, Erdélyi Tea (2014): **Projektszemléletű esetkezelés, mint az alacsony végzettségű és hajléktalan álláskeresők támogatásának alternatívája** MUNKAÜGYI SZEMLE 58:(4) pp. 68-80.

Pirisi Károly (2013): **A magán-munkaközvetítők helyzete és a hazai tapasztalatok** KÖZ-GAZDASÁG 8:(3) pp. [157]-166.

Busch Irén, **Pirisi Károly** (2010): **Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat új teljesítményindikátorainak bemutatása** ÚJ MUNKAPIAC III:(9) pp. 31-33.

Pirisi Károly, Busch Irén (2010): **A válság első éve, annak kezelése a foglalkoztatási mutatók tükrében** MUNKAÜGYI SZEMLE 54:(4) pp. 71-85.

Pirisi Károly (2010): **A hazai foglalkoztatáspolitikai kihívásai** KÖZ-GAZDASÁG 5:(1) pp. 5-10.

Pirisi Károly (2008): **Növelte-e az átszervezés a munkaügyi szervezet hatékonyságát?** MUNKAÜGYI SZEMLE 52:(2) p. 7.

Pirisi Károly (2007): **Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) kiemelt feladatai 2007. évben** MUNKAÜGYI SZEMLE 51:(1) pp. 29-30.

Pirisi Károly (2002): **Tisztelt Munkatársaim!** MUNKAÜGYI SZEMLE 46:(1) p. 33.

Pirisi Károly, Várallyay Emőke (2000): **Az alkalmi munkavállalói könyvről** SZÁMVITEL ADÓ KÖNYVVIZSGÁLAT: SZAKMA 42:(3) pp. 127-129.

Tudományos konferencia előadás

Angol nyelven

Pirisi Károly, Szalay-Komka Norbert, Erdélyi Tea (2015): **Place and Role of Public Employment in Improving the Situation of the Homeless of Budapest In:** Michelberger Pál (szerk.) 13th International Conference on Management Enterprise and Benchmarking Óbuda University Budapest, 29-30. May 2015

Pirisi Károly (2015): **Complex Case Management in Order to Support Disadvantaged Job Seekers** In: Karlovitz János Tibor (szerk.) 2nd IRI Economics Conference. Konferencia helye, ideje: Komárno, Szlovákia, 2015.01.26-2015.01.28. Komárno: International Research Institute, 2015. p. 53. (ISBN:978-80-89691-19-7)

Magyar nyelven

Cserhádi Ilona, Keresztély Tibor, **Pirisi Károly** (2016): *A közmunkaprogram településszintű elemzése* – Prezentáció XIV. Gazdaságmodellezési Szakértői Konferencia - 2016. június 10, Budatétény, Vojnovich-Huszár villa

Pirisi Károly, Szalay-Komka Norbert, Erdélyi Tea (2015): *A közfoglalkoztatás helye és szerepe a fővárosi hajléktalan emberek élethelyzetének javításában* In: Hauck Zs, Keresztes ÉR, Poreisz V, Tóbi I (szerk.) Közgazdász Kutatók és Doktoranduszok II. Téli Konferenciája. 404 p. Konferencia helye, ideje: Győr, Magyarország, 2015.01.30-2015.01.31. Győr: Doktoranduszok Országos Szövetsége, Közgazdaságtudományi Osztály, 2015. pp. 374-387. (ISBN:[978-615-80044-9-7](#))

Pirisi Károly, Szalay-Komka Norbert, Erdélyi Tea (2014): *Alternatív esetkezelési modell a hajléktalan állás keresők támogatásában* In: Solt Katalin (szerk.) Alkalmazott tudományok I. fóruma: konferenciakötet. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2014.03.13-2014.03.14. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola, 2014. pp. 676-700. (ISBN:[978-963-7159-92-3](#))

Pirisi Károly, Szalay-Komka Norbert, Erdélyi Tea (2014): *Komplex esetkezelés a hátrányos helyzetű állás keresők támogatásában* In: Hauck Zsuzsanna, Rattling Anita, Tóbi István (szerk.) Közgazdász Kutatók és Doktoranduszok Téli Konferenciája: Tanulmánykötet. 349 p. Konferencia helye, ideje: Pécs, Magyarország, 2014.01.31-2014.02.01. Pécs: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2014. pp. 36-48. (ISBN:[978-615-80044-2-8](#))